

EMZİRME SÜRESİNİN ANNENİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Osman HAYRAN* / Doç. Dr. Asiye NUHOĞLU** /
Dr. Tefvik ÇAKMAKÇI*

Trabzon ilini temsil edecek şekilde örnekleme ile seçilen evli ve en az bir çocuğu olan 1165 anne arasında son çocuğunu hiç emzirmeme oranı % 6.4 bulunmuştur. Annelerin öğrenim düzeyinin artışı ile emzirme süresinin önemli şekilde düştüğü, çok çocuklu ya da ileri yaşta olan annelerin diğerlerine oranla çocuklarını daha uzun süre emzirdikleri saptanmıştır. Emzirme oranı kırsal eksimde kentsel kesime göre daha uzun bulunmuştur. Anne sütünün çeşitli nedenlerle hiç verilemediği durumlarda kırsal bölge kadınlarının % 75.6'sı inek sütünü, kentsel bölge kadınlarının % 51.9'u ticari mamayı tercih edeceğini belirtmiştir.

GİRİŞ

Anne sütünün bebek beslenmesi açısından eşsiz değeri tartışılmaz bir gerçektir. Son yıllarda biyokimyasal ve fizyolojik sırlarının çözülmesi anne sütüne olan ilgiyi oldukça arttırmıştır (1). Özellikle yaşamın ilk 4-6 ayında su bile vermeksizin anne sütünün tek başına yeterli olacağı, bunun yerini hiç bir besinin tutamayacağı bilinmektedir (1-3). Gerçekten bu hareketle gelişmiş ülkelerde anne sütü bankacılığı gündeme gelmiştir (4).

Öte yandan gelişmekte olan ülkelerde anne sütüne başlama ve emzirme süresi konusunda farklı ve sürekli değişen eğilimler olmakla birlikte genelde bir düşüş olduğu gözlenmektedir (5-7). Bu düşüşün nedenlerine ilişkin pekçok araştırma yapılmıştır. Anne sütüne başlama ve emzirme süresi konusunda kırsal-kentsel bölge

(*) KTÜ Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı.

(**) KTÜ Tıp Fakültesi Pediatri Anabilim Dalı.

farklılıkları, kadının öğrenim durumu, sosyo-ekonomik özellikler gibi çeşitli etkenlerin farklı etkilerinin varlığı ileri sürülmektedir (6 - 8).

Trabzon yöresinde emzirme süresini saptamak, bunu etkileyen etkenleri incelemek ve anne sütü konusundaki bilgi ve uygulamaları saptamak amacıyla bu araştırma yapılmıştır. Burada verilen sonuçlar, geniş kapsamlı bir saha araştırmasının ilk verilerinden elde edilmiştir.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

Bebek beslenmesi konusunda bilgi ve uygulamalar ile 0-60 aylık çocuklarda antropometrik ölçümlerin yapıldığı bu çalışmada küme örnekleme ile il merkezinden bir sağlık ocağı, iki ilçe sağlık ocağı ve 6 köy sağlık evi bölgesi seçilmiştir. Daha sonra sağlık ocaklarındaki ev halkı tesbit fişlerinden yararlanılarak sistematik örnekleme ile seçilen evlerden veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Ön denemesi yapılarak son şekli verilen anketler bu konuda eğitilmiş Tıp Fakültesi son sınıf öğrencileri tarafından annelere uygulanmıştır. Çeşitli nedenlerle görüşülemeyen anneler olduğunda komşu evdeki anne ile görüşülmüştür. Her anneye bebek beslenmesi ve emzirme konusunda sorular yöneltilmiş, annelerin demografik özellikleri saptanmıştır. Ayrıca her evdeki 0-60 ay arası çocukların ağırlık, boy, baş çevresi ve kol çevresi ölçülerek anket formuna kaydedilmiştir. Toplam 1165 anneden elde edilen veriler bilgisayarda değerlendirilmiş, tabloların analizinde önemlilik testi olarak ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamına giren deneklerin % 45.8'i kırsal (köyler), % 31.8'i yarı-kırsal (ilçeler), % 22.4'ü ise kentsel (il merkezi) bölgede yaşamaktadır. Farklı bölgelerdeki deneklerin son çocuğunu emzirme süresine göre dağılımı Tablo 1'de görüldüğü gibidir.

Tablo 1'de emzirme süresinin kırsal kesimde diğerlerinden daha uzun olduğu görülmektedir ($p < 0.01$). Bu önemlilik hiç emzirmeyenler ile 0-6 ay emzirenlerin kentsel ve yarı-kırsal bölgede fazla oluşundan kaynaklanmaktadır. Emzirmeye başlama ve emzirme süresi üzerinde anneye ilişkin demografik özelliklerin etkili olabileceği gözönüne alınarak annenin yaşı, öğrenim durumu ve

Tablo 1 : Bölgelere Göre Son Çocuğun Emzirilme Süresi (%)

Emzirme Süresi (ay)	B ö l g e l e r			
	Kentsel (n = 262)	Yarı-kırsal (n = 370)	Kırsal (n = 533)	Toplam (n = 1165)
Hiç	7.6	7.3	5.1	6.4
0 - 6	48.9	56.8	41.1	47.8
7 - 12	29.4	19.2	30.2	26.5
13 +	14.1	16.7	23.6	19.3
	$X^2 = 33.81$		$p < 0.01$	

yaşayan çocuk sayısına göre son çocuğun emzirilme süresi sırasıyla Tablo 2, 3 ve 4'te verilmiştir.

Tablo 2 : Anne Yaşına Göre Son Çocuğun Emzirilme Süresi (%)

Emzirme Süresi (ay)	A n n e Y a ş ı (y ı l)				
	19 ve altı (n=24)	20 - 29 (n = 818)	30 - 39 (n = 293)	40 ve üzeri (n = 30)	Toplam (n = 1165)
Hiç	4.2	7.2	4.1	6.7	6.4
0 - 6	45.8	50.1	44.4	20.0	47.8
7 - 12	29.2	26.0	25.9	43.3	26.5
13 +	20.8	16.7	25.6	30.0	19.3
	$X^2 = 24.292$		$p < 0.01$		

Anne yaşına göre emzirme sürelerinin farklı olduğu görülmektedir ($p < 0.01$). Bu önemlilik ileri yaşlardaki annelerin son çocuklarını daha uzun süre emzirmiş olmasına bağlıdır.

Tablo 3 : Anne Öğrenimine Göre Son Çocuğun Emzirilme Süresi (%)

Emzirme Süresi (ay)	A n n e Ö ğ r e n i m i			
	Öğrenimsiz (n = 506)	İlkokul (n = 592)	Orta ve Üzeri (n = 67)	Toplam (n = 1165)
Hiç	5.3	6.4	14.9	6.4
0 - 6	43.3	50.0	61.2	47.8
7 - 12	29.0	25.5	16.4	26.5
13 +	22.4	18.1	7.5	19.3
	$X^2 = 26.661$		$p < 0.01$	

Öğrenim düzeyinin yükselmesi ile emzirme süresi azalmaktadır ($p < 0.01$).

Tablo 4 : Yaşayan Çocuk Sayısına Göre Son Çocuğun Emzirilme Süresi (%)

Emzirme Süresi	Yaşayan Çocuk Sayısı			Toplam
	1 - 2 (n = 488)	3 - 4 (n = 452)	5 + (n = 225)	
Hiç	9.8	4.0	3.6	6.4
0 - 6	52.7	48.5	36.4	47.8
7 - 12	23.4	27.0	32.0	26.5
13 +	14.1	20.5	28.0	19.3

$$X^2 = 44.68 \quad p < 0.001$$

Yaşayan çocuk sayısının fazlalığı ile emzirme süresi arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. Yaşayan çocuk sayısı fazla olan anneler son çocuklarını daha uzun süre emzirmişlerdir ($p < 0.001$).

Değişik bölgelerdeki annelerin anne sütünün olmadığı durumlarda anne sütü yerine tercih edecekleri besinlerin çeşidine göre dağılımı Tablo 5'te görüldüğü gibidir.

Tablo 5 : Anne Sütü Yerine Verilmesi Uygun Görülen Besin (%)

Anne Sütü Yerine	B ö l g e l e r		
	Kentsel (n = 262)	Yarı-kırsal (n = 370)	Kırsal (n = 533)
İnek sütü	27.9	25.9	75.6
Ticari mama	51.9	46.5	13.5
Muhallebi	9.2	18.1	7.5
Karışık	11.0	9.5	3.4

Kırsal kesimde yaşayan anneler anne sütü yerine genellikle inek sütü vermeyi uygun görmekte iken, kentsel kesimdeki annelerin yarısından fazlasının ticari mamayı tercih ettikleri görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Trabzon ilini temsil edecek şekilde örnekleme ile seçilen evli ve en az bir yaşayan çocuğu olan anneler arasında son çocuğunu

hiç emzirmeme oranı % 6.4 bulunmuştur. Tüm annelerin % 47.8'i son çocuğunu 0 - 6 ay, % 26.5'i 7 - 12 ay, % 19.3'ü ise 13 ay ve daha uzun süre emzirmiştir. Bölgede emzirme süresinin geçmiş yıllara göre pek fazla değişmediği görülmektedir (9).

Kırsal kesimde emzirme süresinin diğer kesimlere oranla daha fazla olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 1). Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimde emzirmeye başlama ve emzirme süresinin fazlalığına ilişkin çeşitli araştırmalar bulunmaktadır ki bizim sonuçlarımız da bunlarla uyumludur (7, 10). Ülkemizde yapılan bölgesel çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (9, 11).

Annenin yaşı ile emzirme süresi arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur; 30 yaş ve üzerindeki kadınlar son çocuklarını gençlere oranla daha uzun süre emzirmişlerdir. Bu sonuç emzirme süresinin giderek düşmekte olduğu yorumunu getirebilirse de bu bir izlem araştırması olmadığından bu yorumu yapmak yanlış olabilir. Benzer şekilde yaşayan çocuk sayısı ile son çocuğu emzirme süresi arasında da anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocuk sayısı fazla olan annelerin son çocuklarını emzirme süreleri az çocuklu annelerden önemli şekilde fazla bulunmuştur (Tablo 4). Burada da tüm çocukların emzirilme süreleri araştırılmadığından neden-sonuç ilişkisi kurmak doğru olmaz. Ayrıca doğurganlığın yüksek olduğu ülkemizde yaşayan çocuk sayısının ileri yaştaki annelerde daha fazla olduğu (12) gözönüne alınırsa Tablo 2 ve 3'ün aslında birbiri ile ilgili olduğu ortaya çıkar. Başka araştırmalarda anne yaşı ve yaşayan çocuk sayısının emzirme süresini etkilemediği gösterilmiştir (11, 13).

Öğrenim görmemiş annelerde son çocuğu emzirme süresi öğrenim görmüş olanlara göre önemli şekilde fazla ($p < 0.01$) bulunmuştur. Bu sonuç başka ülkelerde ve ülkemizde yapılan başka araştırmalardan elde edilen sonuçlarla uyumludur (8, 11, 14). Bölgedeki kadınların öğrenim düzeyi yükseldikçe emzirme süresinde düşme sözkonusudur.

Anne sütünün verilemediği durumlarda kırsal bölgedeki kadınların % 75.6'sı inek sütünü, kentsel bölgedeki kadınların % 51.9'u ticari mamayı tercih edeceklerini belirtmiştir. Bu sonuç ticari bebek mama reklâmlarının özellikle kentsel kesimde bir ölçüde amacına ulaştığının göstergesi sayılabilir. Nitekim son yıllarda

gelişmekte olan ülkelerde mama reklamlarının emzirme süresini etkilediğine ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (15, 16).

Teşekkür :

- Bu araştırmanın yürütülmesinde emekleri geçen İnt. Dr.'lar Banu Topsakal, Refahattin Yücel, Salih Çalık, Ahmet Sarı, Ömer Şentürk ve Ömer İleli'ye katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

SUMMARY

RELATIONSHIPS BETWEEN DURATION OF BREAST-FEEDING AND MOTHERS DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Hayran, D., Nuhoglu, A., Çakmakcı, T.

The study was held in Trabzon in a sample of 1165 mothers who at least one child. It was found that 6.4 % of mothers did not breast-feed their last child. The duration of breast-feeding was affected by mother's education and age. The higher the mother's education, the percentage of children breast-fed was decreased. On the other hand, duration of breast-feeding was found longer in rural areas than urban and according to the increase in the number of children and mother's age. If early cessation of breast-feeding occurred, 75.6 % of mothers from rural areas intended to feed the baby with cow's milk, while 51.9 % of mothers from urban preferred commercial formulas.

KAYNAKLAR

- 1 — Özsoylu, Ş. : Anne Sütünün Üstünlükleri. Katkı Pediatri Dergisi, 8 : 2 : 8, 1987.
- 2 — Mata, L. : The Importance of Breast Feeding for Optimal Child and Well-being. Clinical Nutrition, 3 : 1 : 1984.
- 3 — Soysa, E. : The Advantages of Breast Feeding : A Developing Country Point of View, Assignment Children. 55/56, 1981.
- 4 — Baum, D., Rolfe, P : İnsan Sütü Bankacılığı. Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni, Özel Ek, 7 : 4 : 5, 1986.
- 5 — Petrol - Barvazian, A. : Maternal and Child Health and Breast Feeding. Modern Problems in Pediatrics. 15 : 115 - 168, 1975.

- 6 — Carballo, M. : «WHO Study», Diarrhoea Dialougue, No. 17, May-1984.
- 7 — WHO : Contemporary Patterns of Breast Feeding : Report on the WHO Collaborative Study on Breast - Feeding. WHO, Geneva, 211, 1981.
- 8 — Popkin, B. M. : Economic Determinants of Breast - Feeding Behavior: The Case of Rural Households in Laguna, Philippines : Ed. Mosby W. H. Nutrition and Human Reproduction, New York, Plenum Press, 461 - 497, 1978.
- 9 — Köksal, O. : Türkiye'de Beslenme (1974 Türkiye Beslenme Araştırması - UNICEF), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1977.
- 10 — Coles, E. C., Cotter, S., Valman, H. B. : Increasing Prevalance of Breast - Feeding, British Medical Journal, 2 (6145) : 1122, 1978.
- 11 — Erdal, R. : Emzirme Süresi ve Emzirmenin Gebeliği Önleme Üzerine Etkisi. (Yayınlanmamış doçentlik tezi), Hacettepe Toplum Hekimliği Bölümü, Ankara, 1979.
- 12 — Hacettepe University Institute of Population Studies : 1983 Turkish Population and Health Survey, Ankara, 1987.
- 13 — Sjölin, S., Hofvander, Y., Hillervik, C. : Factors Related to Early Termination of Breast - Feeding : A Retrospective Study in Sweden, Acta Paediatrica Scandinavica, 66 (4) : 505 - 511, 1977.
- 14 — Owie, I. : Influence of Educational Attainment on Nigerian Mothers Preference for Breast of Artificial Feeding for Infants, Nublic Health Reports, 95 (6) : 562 - 563, 1980.
- 15 — Merdol, T. O. : Protein - Enerji Yetmezliği ve Ticari Çocuk Mamaları, Toplum ve Hekim, TTB Yayın Organı, Sayı 4, Nisan - 1978, s. 29-36.
- 16 — Helsing, E., King, F. S. : Breast - Feeding in Practice, Oxford University Press, 1982.